

Bermen: refugium voor graslandplanten, maar verruiging ligt op de loer

Door intensivering van het landbouwsysteem zijn bloemrijke weilanden verworpen tot raaigrasakkers. Zelfs kruiden als Pinksterbloem (*Cardamine pratensis*), Scherpe boterbloem (*Ranunculus acris*) en Gewoon biggenkruid (*Hypochaeris radicata*) zijn verdreven en daarmee ook de goed gevulde nectarkroeg voor veel insecten. Graslandplanten zijn veroordeeld tot een bestaan in de marge: slootkanten, perceelrandjes én vooral bermen. Maar ook daar staan ze onder druk.

Edwin Dijkhuis & Laurens Sparrus
(beide FLORON)

Met de campagne 'Mijn berm bloeit' vroegen FLORON en De Vlinderstichting tussen 2017 en 2019 aandacht voor de achteruitgang van bermvegetaties (Dijkhuis, 2017). Om inzicht te krijgen in de actuele bloemrijkdom van bermen ontwikkelden zij de Nectarindex: een monitoringstool waarmee de ecologische potentie van een berm voor bloembezoekende insecten wordt uitgedrukt op basis van de vegetatie. De methode bleek ook te voorzien in een behoefte bij bermbeheerders om de effecten van het beheer op de bermvegetatie te kunnen volgen en bijsturen (Dijkhuis e.a., 2020). Het aandeel professionele gebruikers van de Nectarindex is de laatste jaren dan ook sterk toegenomen.

Aan het begin van het veldseizoen 2025 stond de teller op 6.430 Nectarindex-tellingen die buiten

de bebouwde kom zijn opgenomen. Deze beschouwen we als representatief voor het 'buitengebied'. Van alle tussen 2017 en 2024 opgenomen bermtransecten had 47% een lage Nectarindex (1 of 2) en 17% een hoge Nectarindex (4 of 5). Bermvegetaties met een laag nectaraanbod overheersen in de onderzochte bermen ❶. In de top 10 van meest aangetroffen bermplanten ❷ staan overwegend soorten van voedselrijke graslanden en ruigten, waaronder ook goede nectarplanten als klavers en Jakobskruid (*Jacobaea vulgaris*). In slechts 25% van de transecten is de bedekking aan ruigtesoorten laag (< 10%) ❸. Dit gaat vaak samen met een hoge bedekking (> 30%) aan laagblijvende graslandplanten en is kenmerkend voor laag tot matig productieve, minder voedselrijke bermen. In alle overige transecten is sprake van een zekere mate van verruiging. 12% is zelfs sterk verruigd. De aanwezigheid van Grote brandbetel

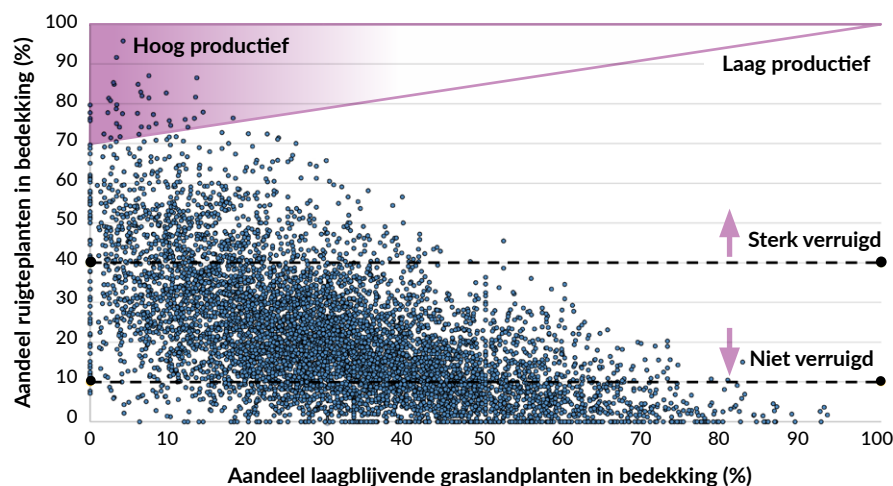
Waar bermmaaisel blijft liggen verschijnen ruigtekruiden als Fluitenkruid en Ridderzuring, hier vergezeld door Kruidende boterbloem en Veldzuring.

Foto: Edwin Dijkhuis

3 Het aandeel ruigtesoorten uitgezet tegen het aandeel laagblijvende soorten in de bedekking per transect.

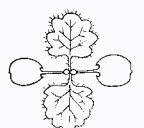
Bron: Nectarindex (FLORON).

(*Urtica dioica*) in de helft van alle opnamen ② is veelzeggend.

Verschillende onderzoeken bevestigen dit beeld. Zo laat het Landelijk Meetnet Flora (LMF) een toename in bedekking van ruigte-soorten in bermen zien (CLO, 1433). Het beheer schiet tekort om deze toenemende verruiging tegen te gaan. Verruiging is het gevolg van het laten liggen van bermmaaisel (klepelen), het inwaaien van meststoffen of een te extensief maai-beheer. Voor het terugdringen van verruiging is een intensief beheer van 2x per jaar maaien en afvoeren nodig (Dijkhuis & Sparrius, 2023). Bloembezoekende insecten hebben echter een voorkeur voor bermen met een extensief (1x per jaar maaien) of gefaseerd maai-beheer (Stip & Dijkhuis, 2020). Bij overschakeling naar gefaseerd ecologisch beheer, zeker op wat voedselrijkere bodems, ligt als gevolg van de extensivering en het 's winters laten overstaan van vegetatie al snel verruiging op de loer (Veling e.a., 2025). Ecologisch bermbeheer gericht op het behoud van een soortenrijke flora (planten, maar ook paddenstoelen (zie pagina 14)) vergt soms een andere aanpak dan bermbeheer gericht op insecten. Dit is vooral van belang bij de botanisch meest waardevolle, vaak schrale bermen (inmiddels relict!) in het agrarisch gebied. Om deze bermen te (kunnen) behouden is een beheer van consequent maaien en afvoeren essentieel.

1 Samenstelling bermvegetaties, met gemiddeld % in transecten per fysisch geografische regio

Analyse	Eenheid	Zandgrond	Zeeklei	Rivieren	Laagveen	Duinen	Heuvelland
Nectarindex-waarde	1	28%	25%	27%	27%	20%	31%
	2	24%	16%	13%	21%	23%	35%
	3	32%	39%	40%	34%	39%	29%
	4	9%	8%	8%	7%	9%	1%
	5	6%	11%	12%	11%	9%	4%
Aandeel ruigteplanten	%	18	25	23	29	18	21
Aandeel laagblijvende graslandplanten	%	32	30	30	29	37	22

Bron: Nectarindex (FLORON).

2 Top 10 meest aangetroffen kruiden, met % aanwezigheid in transecten per fysisch geografische regio

Nederlandse naam	Totaal	Zandgrond	Zeeklei	Rivieren	Laagveen	Duinen	Heuvelland
	N=6.430	N=2.830	N=1.857	N=860	N=625	N=197	N=61
Smalle weegbree	90	92	86	92	91	89	41
Paardenbloem	85	86	80	91	83	76	98
Rode klaver	59	56	62	67	60	50	46
Duizendblad	58	70	44	63	38	65	64
Scherpe boterbloem	57	40	72	65	80	58	10
Witte klaver	54	57	50	48	67	52	26
Gewone berenklauw	50	31	64	69	72	40	69
Fluitenkruid	50	45	48	63	60	34	72
Jakobskruiskruid	50	60	42	54	21	21	21
Grote brandnetel	49	44	50	48	72	34	79

Top 3 paars gemarkeerd. Bron: Nectarindex (FLORON).